

Црква

Сергеј Булгаков

Православието е Црквата Христова на земјата. Христовата Црква не е институција, туку нов живот со Христа и во Христа, и тој е придвижуван од Светиот Дух. Христос, Синот Божји, Кој слезе на земјата и стана човек, својот Божествен живот го соедини со човековиот живот; Бог стана човек, и Он Својот богочовечки живот им го даде и на Своите браќа, „кои веруваат во Името Негово,“. Исус живееше меѓу луѓето и умре на крст, но воскресна и се вознесе на небото. Вознесувајќи се на небото Он не се одвои од Своето човештво, заедно со него е секогаш - и ниње и присно и во вјек и вјеков. Светлината на Христовото воскресение ја осветлува Црквата, а радоста на Воскресението и победата над смртта ја исполнува. Воскреснатиот

Господ живее со нас и нашиот живот во Црквата е мистичен живот во Христа. Христијаните затоа имаат такво име, бидејќи се Христови, тие се во Христа и Христос е во нив. Воплотувањето на Бога не е само идеја или учење, туку пред сè настан, и тој се случи еднаш во времето, но ја има сета сила на вечноста, и тоа боговоплотување коешто трае како совршено соединение, неразделно иако не и слеано, на обете природи - Божествената и човечката - и е Црквата. Црквата - тоа е човештвото Христово, Христос во човештвото Свое. И бидејќи Господ не само што му се приближи на човекот туку и се поистовети со него, и Самиот стана човек, Црквата е Тело Христово како единство на живот со Него, на животот којшто Нему Му е покoren и на Неговата

Црквата е избраниот народ, 'новиот Израил', и тоа со нова историска мисија: да му го открие на светот новиот однос: заветот меѓу Бога и луѓето, остварен во Исус Христос. Единството на тој нов народ, народ Божји веќе не зависи од племенски елементи. Напротив, тоа е заедница отворена „за сите народи,,.

(X. Јанарас)

власт □ е подложен. Телото е всушност во состојба на припаѓање - неговиот живот не е негов сопствен живот, туку живот на Духот што го придвижува, но воедно од Него и се разликува: согласно е со Него, и истовремено самобитно, и тука не станува збор за единство на неразликување на два принципи, туку за нивниот дуалитет. Таа мисла се изразува и тогаш кога Црквата се нарекува Невеста Христова, или Жена на Логосот: односот на женикот и невестата, мажот и жената, земен во неговата највисока полнота, е совршено единство на животот со зачувување на сите реалитети на нивните разлики: тоа е двојно единство, она коешто не се раскинува со двојството и коешто единството не го апсорбира. Црквата како Тело Христово не е Христос, не е Богочовекот, зашто таа

е Неговото човештво, таа е животот во Христа и со Христа, животот Христов во нас: не живеам веќе јас, туку Христос живее во мене, вели апостолот Павле во Посланието до Галатјаните. Но Христос не е едноставно само Божествено Лице - Неговиот сопствен живот е неразделлив од животот на Света Троица, Он е еден од Троица. Неговиот живот е еден и исто-суштествен со Отецот и со Светиот Дух. Затоа и Црквата како живот во Христа е и живот во Света Троица. Живеејќи со живот во Христа, Телото Христово живее и со животот на Света Троица, го носи врз себе Нејзиниот печат, и затоа и раѓањето во Црквата, крштевањето во Името Христово, се врши во Името на Отецот и Синот и Светиот Дух. Христос е Син Којшто го открива Отецот и ја врши вол-

Црквата се спознава само преку искуството, преку милоста и учеството во нејзиниот живот.

јата Негова. Ние во Него не Го запознаваме само Него туку и Отецот, во Него стануваме, заедно со Него, синови на Отецот, прифаќаеме да бидеме синови на Бога, Отецот и $\square$ восиновува и ние на Отецот и Му се обраќаеме - Оче наш. Бидејќи сме Тело Христово, ние на себе примаме одблесок од ипостаста на Отецот, заедно и истовремено со ипостаста на Синот. Но не само тоа туку и силата на нивниот взаемен однос, на нивното двојно единство: сите да бидат едно, како Ти, Оче, што Си во Мене, и Јас во Тебе, а тој дуалитет е силата на љубовта што ја соединува Света Троица, бидејќи Бог е љубов. Црквата, Телото Христово, учествува во таа троична Божествена љубов: и при него ќе дојдеме и во Него ќе се вселиме.

Љубовта Божја, на Отецот кон Синот и на Синот кон Отецот, не е просто својство или однос; таа самата поседува личен живот - таа е ипостасна. Таа е Духот Свет, Којшто од Отецот исходи кон Синот и на Него почива. Во Духот Свет Синот Којшто Отецот Го раѓа, за Него постои како роден и возљубен и врз Него почива сето Негово благоволение, и во љубовта на Отецот Синот го познава Родителот како Отец Кој љуби, и Го љуби со љубов што е возвратена. Во Светиот Дух е радоста на љубовта и на взаемното познавање на Отецот и Синот, и неговото исполнување. Синот постои за Отецот само во Духот Кој почива на Него, како што Отецот Му се открива на Синот во Својата љубов со Светиот Дух, Кој е единство на животот на Отецот и Синот. И самиот Дух Свет бидејќи е љубов на двајца, сообразно на самата природа на љубовта, во своето лично постоење и бива како надвор од самиот Себеси - во другите, во Отецот и Синот. Таква е љубовта: таа живее умирајќи и умира живеејќи, за неа да се биде не значи да се биде во себе и за себе, туку да се биде во другите, да се биде другите. Таа својот ипостасен лик го прави просирен за другите, и кога покажува најголема моќ

како да се сокрива себеси. Тоа е местото на Светиот Дух во Света Троица. Синот постои како Син само неразделно од Духот Свет, Којшто на Него почива. И како што вели Он 'Јас и Отецот едно сме' така и тоа нивно ипостасно единство е Светиот Дух, Кој на Него слегува, Којшто на Него почива, Кој Него Го помазува. Зашто Исус е Христос, помазаник на Светиот Дух: Духот Господов е врз Мене, Он Мене Ме направи Помазаник. Црквата како Тело Христово кое живее со животот Христов со самото тоа е сфера на дејствување и присуство на Светиот Дух. И повеќе од тоа: Црквата е живот со силата на Светиот Дух, зашто таа е Телото Христово; затоа што во Света Троица Синот нема Свој сопствен живот, Он жртвено го исцрпува со раѓањето од Отецот, но и го добива од Отецот, и тоа е Духот Свет, животворен, Кој предвечно на Него почива. Светиот Дух е животот на Синот, кој Му се дава од Отецот; друг живот, сопствен, Он нема. Тоа е карактерот-својството на двојството на Синот и Светиот Дух коешто Го открива Отецот - тоа двојство се изразува во истоветноста на Нивните животи при различноста на Нивните ипостаси. Но тој идентитет на животот и се открива во Црквата како Тело Христово, коешто во себе го има животот Христов: тоа и е животот во Христа; значи, живот со силата на Светиот Дух, или обратно, благодатен живот во Светиот Дух и со силата на тоа и живот во Христа бидејќи, како што вели Светиот апостол Павле во Посланието до Римјаните - ако некој нема Дух Христов, он не е Негов. Врз основа на тоа Црквата непосредно може да се набљудува како благодатен живот во Светиот Дух или, според еден израз којшто се сретнува понекогаш, таа е Светиот Дух Кој живее во родот човечки.

На таа суштина на нештата $\square$ одговара и нејзиното историско јавување. Црквата е дело на Христовото боговоплотување, таа е самото тоа боговоплоту-

вање, примање и усвојување на човечката природа од страна на Бога и усвојување на Божествениот живот од страна на човечката природа, таа е нејзиното обожение - љењсиј - како последица на соединувањето на двете природи во Христос. Но во исто време, делото на еклесијализацијата на човечкиот род во Телото Христово уште не се извршило со силата на самото боговоплотување, па дури не ни со самото воскресение: Навистина ви велам: подобро е за вас Јас да си отидам; зашто ако не си отидам, Утешителот нема да дојде при вас; ако ли пак Јас си отидам, ќе Го испратам Него при вас, се вели во Евангелието според Јован. Тоа бараше слегување на Светиот Дух, Педесетница, којашто беше довршување на Црквата. Светиот Дух со огнени јазници слезе во светот и почина врз апостолите коишто ги предводеше Мајката Божја; тие Дванаесетмина ја претставуваа севкупноста на човечкиот род. Оние јазници останаа во светот и во него се, тие ја сочинуваат ризницата на даровите на Светиот Дух Којшто пребива во Црквата. Дарот на Светиот Дух во првобитната Црква апостолите го делеле сосем јавно, пред сите, после крштевањето, и на тоа сега му одговара „печатот на дарот на Светиот Дух,, којшто се полага при примањето на Тајната Миропомазание.

2.

И така, Црквата е Тело Христово, како учество во Божествениот живот на Света Троица, вистинскиот Бог, живот во Христа кој е во нераскинливо единство со Света Троица, живот во Светиот Дух Којшто н□ прави синови на Отецот, Којшто повикува од срцата наши 'Авва, Оче!', и Којшто ни Го објавува Христа Кој во нас живее. И затоа, пред секоја нејзина историска манифестација и определувањето на истата, таа би требало да се сфати како некоја Божествена даденост којашто пребива во себе и којашто е истоветна на

самата себеси, како факт на Божествената волја што се извршува во светот. Во извесна смисла Црквата е или е дадена и независно од својата историска појава - таа се јавува затоа што е во Божествениот план, во над-човечкиот план. И таа постои во нас не како институција или како заедница, туку пред с□ како духовна самоочигледност или даденост, како особено искуство, како живот; таа говори: Тоа што беше од почетокот, тоа што го видовме со очите наши, тоа што го разгледавме и кое рацете наши го допреа, Словото на животот. И животот се јави, и видовме, и сведочиме, и ви го јавуваме животот вечен, кој беше во Отецот, и ни се јави нам. Што видовме и чувме тоа ви јавуваме и вам, за да имате општење со нас; а нашето општење е со Отецот и со Синот Негов, Исус Христос - како што за тоа се вели во Првото соборно послание на Св. апостол Јован Богослов. Проповедта на првобитното христијанство е радосно, триумфално објавување на тој нов живот. Животот не може да се дефинира, иако може и да се опишува и да се одредува. Затоа воопшто и не може да има исцрпна и задоволителна дефиниција на Црквата. „Пристапи и гледај,, - Црквата се спознава само преку искуството, преку милоста и учеството во нејзиниот живот. Заради тоа, но и пред секое надворешно дефинирање, Црквата би требало да биде спознаена во нејзината мистична суштина, која лежи во основата на сите дефиниции за неа, но којашто нив ги надминува. Црквата со својата суштина, како богочовеко единство, му припаѓа на Божествениот свет, таа е во Бога, и за тоа и постои во светот и во човечката историја. Во последнава таа се открива во временското постоење: зашто таа во одредена смисла и се јавува, се развива, има своја историја, свој почеток. Но ако ја набљудуваме само како историска појава и ако само врз основа на тоа си создадеме претстава за Црквата како за една од овоземните заедници, тогаш ќе ја заобиколиме

Животот на секој човек безгранично се простира во животот на другите - *communio sanctorum* - и секој човек во Црквата живее со животот на целото воцрквено човештво, тој е тоа човештво: *homo sum et nihili humani a me alienum esse puto.*

**Првата заедница на
Христовите ученици
се појавува во истори-
јата под името Црква.
(Х. Јанарас)**

нејзината оригиналност и нејзината природа, во којашто низ временското се разоткрива вечното и низ создаденото несоздаденото.

3.

Суштината на Црквата е Божествениот живот што се разоткрива во тварта, таа е обожение на таа твар со силата на боговплотувањето и на Духот. И тој живот, иако е највисока реалност и до самоочигледност веродостоен за оние што се во него, е духовен живот скриен во „внатрешниот човек,, во „келијата,, на срцето негово, и во таа смисла тој е тајна и светост на таа Тајна. Тој е и над-природен или му претходи на светот, и за него е еднакво карактеристично тоа што му претходи на светот, како и тоа што тој со него се согласува. Во првиот случај Црквата е „невидлива,, за разлика од с□ „видливо,, во светот, од с□ што му е достапно на сетилното поимање меѓу нештата на овој свет. Може да се рече: кога би ја немало во овој свет, и на патот на „искуството,, - во кантовската смисла на зборот - ние не би сретнале „феномен,, којшто би □ одговарал на Црквата, и така хипотезата за Црквата во смисла на експериментално познание е исто толку одвишна колку и хипотезата за Бога во Лапласовите космолошки теории. Затоа може, а така е и правилно, да се зборува ако не за „невидливата,, Црква, тогаш за невидливото во Црквата. Но тоа невидливо не е и непознато, зашто човекот освен телесните сетила има и духовно око, со коешто гледа, сфаќа и спознава. Тој орган е верата која, според апостолот, е докажување на она што не го гледаме - таа на духовните крила н□ вознесува во духовниот свет и н□ прави жители на небесниот свет. Животот на Црквата е живот на верата преку која нештата на овој свет стануваат просирни. И природно, за тоа духовно око „невидливата,, Црква е видлива. Кога таа би била навистина невидлива, докрај непознатлива, тоа однос-

тавно би значело дека Црквата ја нема - бидејќи Црквата не може да постои сама во себе, надвор од луѓето и од нивната помош. Таа не може во потполност да се смести во човечкото искуство, зашто животот на Црквата е Божествен и неисцрпен; меѓутоа, специфичниот квалитет на тој живот, специфичното искуство на црквоста е нешто што му е достапно на секого што □ пристапува. Според учењето на црквните отци вечниот живот којшто ни го дава Христос и којшто се состои во она што е вака опишано во Евангелието според Јован - А животот вечен е ова, да Те познаат Тебе, единствениот вистинит Бог, и од Тебе испратениот Исус Христос - започнува уште овде, во овој живот и во ова време, и таа вечност во времето и е контактот на Божествениот живот во Црквата. Во таа смисла во Црквата с□ е невидливо и таинствено, с□ се излева преку меѓите на невидливиот свет, но и с□ невидливо е видливо, станува видливо, може да биде такво - и таа видливост на невидливото е самиот услов на постоењето на Црквата.

Во таа смисла, со самото свое постоење Црквата е предмет на верата, таа се спознава со верата: „Верувам во Една, Света, Соборна и Апостолска Црква,,; Црквата се спознава со верата, но не само како специфичен квалитет, таа така се спознава и како квантитет - како живо единство во мноштвото на единствениот целисходен живот на многуте, и во соборноста спрема ликот на Божественото триединство. За нас е видлив само фрагментираниот свет на човечкиот род, во којшто секоја индивидуа има посебен живот каков што самата саќа, и дури и кога се наоѓаат во причинска врска со своите собраќа, како општествени битија, чеда на едниот Адам, не го „гледаат,, и не го спознаваат своето многуединство коешто се открива во љубовта и низ љубовта, и коешто постои во учеството и припаѓањето на единствениот Божествен живот во Црквата: „Да се возљубиме еден

И не само човештвото на живите туку и на оние коишто заедно со нас стојат пред Господа во молитвата и во работата - бидејќи денешното поколение е само една страница од книгата на животот - туку и во Бога и во Неговата Црква се луѓето, тука нема разлика меѓу живите и мртвите, зашто во Бога сите се живи, Бог е - како што е речено во Евангелието според Матеј - Бог Авраамов, и Бог Исааков, и Бог Јаковов. Бог не е Бог на мртвите, туку на живите.

со друг и единомислено да Го исповедаме Отецот и Синот и Светиот Дух,, повикува Црквата во литургијата пред исполнувањето на тајната на Евхаристијата. Со очите на љубовта се открива тоа црковно единство, не како надворешен спој или собрание какво што имаме во секое световно собрание, туку како таинствена првооснова на човековиот живот. Човечноста е единствена во Христа, сите луѓе се гранки на една лоза од лозјето, делови на едно тело. Животот на секој човек безгранично се простира во животот на другите - цоммунио санцторум - и секој човек во Црквата живее со животот на целото воцрковено човештво, тој е тоа човештво: хомо сум ет нихили хумани а ме алиенум ессе путо. И не само човештвото на живите туку и на оние коишто заедно со нас стојат пред Господа во молитвата и во работата - бидејќи денешното поколение е само една страница од книгата на животот - туку и во Бога и во Неговата Црква се луѓето, тука нема разлика меѓу живите и мртвите, зашто во Бога сите се живи, Бог е - како што е речено во Евангелието според Матеј - Бог Авраамов, и Бог Исааков, и Бог Јаковов. Бог не е Бог на мртвите, туку на живите. И оние коишто сѐ уште не се родиле, но коишто ќе се родат, веќе се живи во вечноста Божја. Но соборноста на Црквата не се ограничува дури ни со родот човечки, бидејќи Црквата му припаѓа не само на човечкиот род туку и на ангелскиот хор, којшто е тесно поврзан со човекот. Постојењето на ангелскиот свет не му е достапно на телесниот вид;

него може да го потврди само духовното искуство, може да биде согледано само со очите на верата, па дотолку поважно е нашето единство во Црквата преку Синот Божји Којшто го соедини земното и небесното, и Кој ја урна преградата меѓу светот на ангелите и човечкиот. Со ангелскиот хор и со човечкиот род е поврзано сѐ што е создадено, целата природа на светот. Таа е доверена на грижата на ангелите и предадена на власта на човекот, чијашто судбина ја дели твартата: заедно со нас стенка и се мачи, и тоа сѐ досега, чекајќи го восиноувањето и искупувањето на нашето тело, чекајќи ја преобразбата во нова твар заедно со нашето воскресение, за што јасно се говори во Посланието до Римјаните на Св. апостол Павле. Така човекот во Црквата станува вселенско битие, коешто својот живот во Бога го соединува со животот на сѐ што е создадено со нишки на космичка љубов (како што вели Св. Исаак Сириин во делото „Срцето што љуби,, (заб. на писателот). Туку пристапите кон гората Сион и кон градот на живиот Бог, небесниот Ерусалим, и кон многуте илјади ангели. Кон соборот во Црквата на првородните што се напишани на небесата, и кон Бога, Судијата на сите, и кон духовите на совршените праведници. И кон Исуса, посредникот на Новиот завет, и кон крвта за попрскување, која подобро говори од Авеловата, вели апостолот Павле во Посланието до Евреите. Тоа се границите на Црквата. И како таква, како Црква којашто ги соединува не само живите туку и умрените, ангелските

**Црква - , значи
 собрание како резултат од призив, повик.
 Тоа е собир (синагога), собрание на повиканите.**

хорови и с[□] што е создадено, Црквата е невидлива, но не е непозната. Границите на животот на Црквата досегаат зад создавањето на светот и на човекот и се губат во вечноста.

Бидејќи Црквата е Божествениот живот којшто му е даруван на создаденото, може ли, во однос на таа нејзина Божествена сила - и дури, умесно ли е - да се зборува за нејзината појава во времето, за нејзиното создавање? Во Бога, во Којшто нема измена ниту смена на виделината и мракот - како што се вели во Соборното послание на Светиот апостол Јаков - во предвечниот план на создавањето, во Премудроста Божја којашто е почеток на создавањето (за кое се говори во Книгата Соломонови изреки) нема место за сите нешта коишто се создаваат и кои настануваат. Може да се рече дека Црквата е предвечната цел и основа на создаденото, заради Црквата Бог го создаде светот, и во таа смисла „таа е создадена пред с[□] друго, и заради неа е создаден светот,,.

Господ го создаде човекот според Својот лик, но тој лик, т.е. живото богоподобие на човекот, веќе ја содржи во себе целта и можноста на еклисијализацијата на човекот, како и на боговополтувањето, бидејќи Бог можеше да прими природа само од битие коешто Му е Нему налик, коешто во себе го чува Неговиот лик. И во живото многу-единство на родот човечки веќе се наоѓа црковното многу-единство кон ликот на Света Троица.

Затоа, во однос на постоењето на Црквата меѓу луѓето тешко е да се одреди времето кога неа ја немало ниту како некоја премиса: според учењето на отците уште во Рајот, пред падот и согрешението, кога Господ доаѓаше да разговара со човекот и да биде заедно со него, ја имаме веќе првосоздадената Црква. После согрешението, заедно со прото-евангелието - И уште

поставувам непријателство меѓу тебе и жената и меѓу семето твоје и семето нејзино - за кое се зборува во Првата Книга Мојсеева, што се нарекува и Битие; со тоа ветување Господ го воспостави принципот на т.н. старозаветна црква, којашто беше школа и градина на општење со Бога.

Дури и во темнината на многубоштвото, и во неговото природно трагање по Бога постои „паганска стерилна црква,, - како што се вели во една црковна песна. Се разбира, полнотата на своето постоење Црквата ја достигнува дури со боговополтувањето и во таа смисла Црквата е основана од Исус Христос (и на овој камен ќе ја сосидам црквата Своја, како што се вели во Евангелието според Матеј, и таа е создадена на Педестница, на Духови). Тој настан значеше поставување на темелот, но уште не беше исполнување на Црквата. Нејзе с[□] уште [□] претстои да се претвори од Црква којашто војува во Црква која триумфира, во којашто „Бог ќе биде с[□] во с[□],,.

И така, невозможно е да се одредат границите на Црквата во просторот и во времето, во силата. Значи, иако не е сосем „невидлива,, таа е реално непознатлива докрај. Сепак, таа непознатливост докрај, нејзината неисцрпност и неможноста докрај да се испитаат нејзините длабочини, не ја прави невидлива во смисла на нејзино непостоење на земјата во облици што му се достапни на земското искуство, не ја прави ни трансцедентна во најпотполната смисла, што практично би било рамно на небитие. Не, Црквата и со своето скриено постоење на земјата е видлива; наполно му е достапна на земското искуство, има свои меѓи, граници во просторот и во времето. Невидливиот живот на Црквата, животот на верата, е нераскинливо поврзан со земните, апсолутно конкретни облици на животот.

**Црквата со сета сила на Божјиот глас
на земјата, во Светото Писмо и во светото слушано Предание му заповеда
на човекот да ја прими слободата. Таа е одговорот на првото прашање:
Црквата заповеда да се прими слободата.**

(Св. Јован Шангајски)

„Невидливото,“ постои во видливото, во него се содржи, сраснало со него во нешто конкретно или во симбол. По прецизна дефиниција „симболот,“ е нешто што му припаѓа на овој свет и нешто што содржи од она од пред создавањето на светот - тоа е единство на трансцендентното и иманентното, мост меѓу небото и земјата, тоа е теантропско, богочовечко единство. Во таа смисла животот на Црквата е симболичен, тој е притаен под видливиот симбол. Спротивставувањето на „невидливата црква,“ и видливото човечко општество, коешто се јавува по повод внатрешната Црква и заради неа (но на Црквата □ е нешто туѓо), го разорува тој симбол и воедно ја укинува и самата Црква како единство на тварниот со Божествениот живот, со што ја трансцендира Црквата во сферата на ноументалното, при коешто сферата на феноменалното се опустошува. Но ако Црквата, како живот, се содржи во земната Црква, тогаш со тоа е дадено и таа земна Црква - како и со што е земно - да има граници во просторот и во времето. Бидејќи не е само заедница, бидејќи не се сместува целосно во заедницата ниту заедницата ја исцрпува неа, таа сепак постои токму како црковна

заедница којашто има свои одлики, закони и граници. Таа е за нас и во нас, во нашето земно и временско постоење, има своја историја, бидејќи со што на светот постои - постои во историјата. На тој начин вечното, неподвижно-Божествено постоење на Црквата во животот на овој век и време се појавува како историско откривање и собитие, па според тоа, има и свој историски почеток. Црквата ја основаше Господ Исус Христос, Којшто како камен за нејзиното создавање го зеде исповедањето на верата на апостолот Петар, а коешто тој го изрече во името на сите апостоли. Он нив ги испрати, после Воскресението, да ја проповедаат Црквата, којашто во слегувањето на Светиот Дух врз апостолите доби новозаветно постоење, од што низ устата на Св. апостол Петар одекна првиот апостолски повик во неа: Покајте се, и секој да се крсти во името на Исуса Христа за простување на гревовите; и ќе го примите дарот на Светиот Дух, и тогаш на заедницата □ се приклучија околу три илјади души, со што е поставен темелот на новозаветната Црква (за тоа се зборува во Делата Апостолски).

**Црквата не го закрепостува човекот,
туку го пленува во слобода.**

(Св. Јован Шангајски)